

Zmiany nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim w III kwartale 2012 r.

**Mieczysław Kowerski, Jarosław Bielak, Dawid Długosz,
Mariusz Poninkiewicz, Andrzej Salej**

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu

Prezentowane sprawozdanie jest rezultatem kolejnego, 46. kwartalnego ankietowego badania nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim przeprowadzonego w dniach 20 października – 20 listopada 2012 roku przez ankierów Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Zamościu.¹ Ankieta objęła 500 przedsiębiorstw oraz 500 gospodarstw domowych.

1. Charakterystyka badanych przedsiębiorstw i gospodarstw domowych

1.1. Struktury badanych przedsiębiorstw

Wśród badanych przedsiębiorstw 109 to firmy przemysłowe, 101 budowlane, 121 handlowe, a 169 to podmioty usługowe. Ponad 75% ankietowanych jednostek stanowią podmioty prywatne, niemal 11% to przedsiębiorstwa i instytucje państwowe (lub z udziałem skarbu państwa), inną formę własności zadeklarowało ponad 13% badanych. We wszystkich sektorach działalności zdecydowanie przeważają przedsiębiorstwa prywatne, przy czym w przypadku budownictwa i handlu przewaga ta jest największa (ponad 4/5 przedsiębiorstw to firmy prywatne).

Tab. 1. Struktura badanych przedsiębiorstw w podziale na sektory

Wyszczególnienie	Liczba ankietowanych przedsiębiorstw	%
Budownictwo	101	20,20
Handel	121	24,20
Przemysł	109	21,80
Usługi	169	33,80
Razem	500	100,00

Tab. 2. Struktura badanych podmiotów pod względem formy własnościowej

Wyszczególnienie	%
Przedsiębiorstwo prywatne	75,15
Przedsiębiorstwo państwowe	11,62
Inna forma	13,23
Razem	100,00

Wśród przedsiębiorstw objętych badaniem dominują jednostki małe i bardzo małe. Ponad 39% badanych podmiotów stanowiły jednostki zatrudniające od 1 do 9 osób.² Tylko nieco mniejszą

1. Metodologię badania można znaleźć w pracy (Kowerski 2009).

2. Należy zwrócić uwagę, że firmy zatrudniające od 1 do 9 osób stanowią aż 95% wszystkich funkcjonujących w województwie firm, ale przyjęte przy losowaniu założenie, że liczba wybieranych w branży firm jest proporcjonalna do udziału zatrudnienia danej grupy zatrudnieniowej w zatrudnieniu całkowitym branży sprawia, że udział najmniejszych firm w próbie istotnie spada.

Tab. 3. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem sektora działalności oraz formy własności (%)

Wyszczególnienie	Sektor			
	Budownictwo	Handel	Przemysł	Usługi
Przedsiębiorstwo prywatne	83,17	87,50	68,81	65,68
Przedsiębiorstwo państwowe	6,93	0,00	10,09	23,67
Inna forma	9,90	12,50	21,10	10,65
Razem	100,00	100,00	100,00	100,00

grupę stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników (34%). Co czwarte ankietowane przedsiębiorstwo zatrudnia od 50 do 249 pracowników. Najmniej liczną grupą ankietowanych (co wiąże się z rzeczywistą strukturą firm względem zatrudnienia w województwie) były podmioty duże, zatrudniające powyżej 250 osób. W badanym III kwartale 2012 r. to tylko 2,6% ankietowanych przedsiębiorstw.

Tab. 4. Struktura badanych przedsiębiorstw względem wielkości zatrudnienia

Wyszczególnienie	%
Od 1 do 9 pracowników	39,28
Od 10 do 49 pracowników	33,67
Od 50 do 249 pracowników	24,45
250 pracowników i więcej	2,61
Razem	100,00

Najwięcej ankietowanych w I kwartale 2012 roku mikroprzedsiębiorstw prowadzi działalność usługową (39%), nieco mniej handlową (33%). Wśród przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 pracowników 34% ankietowanych to podmioty z sektora budowlanego, 27% to firmy handlowe, 25% badanych podmiotów prowadzi działalność usługową, 15% przemysłową. Wśród przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 osób przeważały firmy przemysłowe (blisko 42% pytanych) oraz usługowe (27%). W strukturze wg sektora działalności największych podmiotów, zatrudniających powyżej 250 pracowników zdecydowaną większość ankietowanych (55%) stanowią przedsiębiorstwa przemysłowe.

Tab. 5. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem wielkości zatrudnienia i sektora działalności (%)

Wyszczególnienie	Sektor				Razem
	Budownictwo	Handel	Przemysł	Usługi	
Od 1 do 9 pracowników	16,33	36,22	8,16	39,29	100,00
Od 10 do 49 pracowników	22,02	20,24	22,02	35,71	100,00
Od 50 do 249 pracowników	24,59	10,66	40,16	24,59	100,00
250 pracowników i więcej	15,38	15,38	53,85	15,38	100,00
Razem	20,24	24,05	21,84	33,87	100,00

Wśród ankietowanych przedsiębiorstw budowlanych niemal 32% zatrudnia nie więcej niż 9 pracowników, 37% badanych od 10 do 49 pracowników, a około 30% od 50 do 249 pracowników. W handlu niemal 60% badanych zatrudnia do 9 pracowników, a dalszych 28% od 10 do 49 pracowników. W usługach niemal 46% badanych firm o zatrudnieniu do 9 pracowników, 35,5% od 10 do 49 osób, a w prawie 18% pracuje od 50 do 249 osób. W przemyśle największa reprezentacja to przedsiębiorstwa średnie (45% badanych zatrudnia od 50 do 249 pracowników).

Pod względem wielkości przychodów (obrotów) w 2011 r. wśród ankietowanych dominują podmioty najmniejsze, o przychodach nie przekraczających 500 tys. zł (ponad 1/3 badanych) oraz podmioty oraz podmioty największe o przychodach przekraczających 5 mln zł (prawie 28% badanych).

Tab. 6. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem sektora działalności i wielkości zatrudnienia (%)

Wyszczególnienie	Sektor			
	Budownictwo	Handel	Przemysł	Usługi
Od 1 do 9 pracowników	31,68	59,17	14,68	45,56
Od 10 do 49 pracowników	36,63	28,33	33,94	35,50
Od 50 do 249 pracowników	29,70	10,83	44,95	17,75
250 pracowników i więcej	1,98	1,67	6,42	1,18
Razem	100,00	100,00	100,00	100,00

Tab. 7. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem wartości przychodów (obrotów) w 2011 roku

Wyszczególnienie	%
Do 0,5 mln zł	38,25
0,5–2,5 mln zł	24,32
2,5–5,0 mln zł	9,84
Powyżej 5 mln zł	27,60
Razem	100,00

Ponad 24% ankietowanych przedsiębiorców zadeklarowało przychody ze sprzedaży w przedziale 0,5–2,5 mln zł, a 10% — przychody od 2,5 mln zł do 5 mln zł.

Najwięcej podmiotów o przychodach (obrotach) nie przekraczających w 2011 r. 500 tys. zł prowadzi działalność usługową, zaś najmniej przemysłową. W przedziale przychodów od 0,5 mln do 2,5 mln zł wśród ankietowanych przedsiębiorstw najczęściej jest usługodawców (35%). Wśród firm o przychodach rzędu 2,5–5,0 mln zł najliczniejszą grupą są przedsiębiorstwa przemysłowe (36%) i budowlane (1/3). Najwięcej ankietowanych przedsiębiorstw, o największych — przekraczających 5 mln zł przychodach — należy do sektora przemysłowego (45,5%) oraz budowlanego (niemal 27%).

Tab. 8. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem wielkości przychodów (obrotów) w 2011 roku i sektora działalności (%)

Wyszczególnienie	Sektor				Razem
	Budownictwo	Handel	Przemysł	Usługi	
Do 0,5 mln zł	17,86	33,57	6,43	42,14	100,00
0,5–2,5 mln zł	19,10	22,47	23,60	34,83	100,00
2,5–5,0 mln zł	33,33	13,89	36,11	16,67	100,00
Powyżej 5 mln zł	27,72	14,85	45,54	11,88	100,00
Razem	22,40	23,77	24,32	29,51	100,00

Analizując rozkład przedsiębiorstw pod względem wielkości przychodów (obrotów) w poszczególnych sektorach można zauważyć największy udział podmiotów najmniejszych w usługach (54,6% ankietowanych). Niemal 29% ankietowanych usługodawców deklaruje przychody za 2011 r. na poziomie 0,5–2,5 mln zł, a tylko 11% większe niż 5 mln zł. Bardzo zbliżona do tej w usługach jest struktura przedsiębiorstw handlowych pod względem obrotów. W budownictwie firmy o najmniejszych przychodach to ponad 30% ankietowanych, ponad 1/5 osiągnęła przychody w przedziale 0,5–2,5 mln zł, zaś 1/3 przychody wyższe niż 5 mln zł. W przemyśle udział podmiotów o przychodach poniżej 0,5 mln zł jest najmniejszy na tle innych sektorów (10%), prawie 24% firm przemysłowych zadeklarowało przychody w przedziale 0,5–2,5 mln zł, 15% z przedziału 2,5–5,0 mln zł, natomiast aż 52% ankietowanych przedsiębiorstw przemysłowych zadeklarowało w 2011 roku przychody przekraczające 5 mln.

1.2. Struktury badanych gospodarstw domowych

Wśród 500 gospodarstw domowych ankietowanych w III kwartale 2012 r., podobnie jak w poprzednich badaniach przeważały gospodarstwa wieloosobowe (ponad 92%), przy czym największą grupą badanych były gospodarstwa 3- i 4-sobowe (łącznie 55% ogółu ankietowanych). Struktura badanej próby według liczby osób w gospodarstwie w zależności od miejsca zamieszkania była w zasadzie podobna, chociaż wśród gospodarstw miejskich wyraźniej przeważały gospodarstwa 3- i 4-osobowe, zaś w nieco mniejszym stopniu reprezentowane były gospodarstwa pięcioosobowe.

Tab. 9. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem sektorów działalności i wielkości przychodów (obrotów) w 2011 roku (%)

Wyszczególnienie	Sektor			
	Budownictwo	Handel	Przemysł	Usługi
Do 0,5 mln zł	30,49	54,02	10,11	54,63
0,5–2,5 mln zł	20,73	22,99	23,60	28,70
2,5–5,0 mln zł	14,63	5,75	14,61	5,56
Powyżej 5 mln zł	34,15	17,24	51,69	11,11
Razem	100,00	100,00	100,00	100,00

Tab. 10. Struktura badanej populacji według liczby osób w gospodarstwie domowym (%)

Wyszczególnienie	Miasto	Wieś	Ogółem
Jedna osoba	7,69	7,63	7,66
Dwie osoby	22,22	20,23	21,17
Trzy osoby	31,20	25,95	28,43
Cztery osoby	27,35	25,95	26,61
Pięć osób	11,54	20,23	16,13
Razem	100,00	100,00	100,00

Tab. 11. Struktura badanej populacji według wieku (%)

Wyszczególnienie	Miasto	Wieś	Ogółem
Do 20 lat	0,87	1,54	1,22
21–30 lat	17,83	11,54	14,49
31–40 lat	28,70	20,77	24,49
41–50 lat	27,39	20,38	23,67
51–60 lat	11,74	20,77	16,53
61–70 lat	9,57	16,15	13,06
71–80 lat	3,48	6,92	5,31
81 i więcej lat	0,43	1,92	1,22
Razem	100,00	100,00	100,00

Tab. 12. Struktura badanej populacji według dochodu na osobę w gospodarstwie domowym (%)

Wyszczególnienie	Miasto	Wieś	Ogółem
Poniżej 300 zł	4,89	7,14	6,08
300–499 zł	28,00	27,78	27,88
500–899 zł	29,78	36,90	33,54
900–1199 zł	28,44	21,83	24,95
Powyżej 1200 zł	8,89	6,35	7,55
Razem	100,00	100,00	100,00

Niemal połowa respondentów to osoby w wieku 31–50 lat. W badaniu wzięło również udział ponad 14% dwudziestolatków, 16% pięćdziesięciolatków i ponad 19%, które ukończyły 60 rok życia.

Najwięcej ankietowanych w III kwartale 2012 r. gospodarstw domowych zadeklarowało miesięczny dochód na jedną osobę w wysokości 500–899 zł (1/3 ankietowanych), przy czym zdecydowały o tym gospodarstwa wiejskie. Co czwarte gospodarstwo deklaruje miesięczny dochód na osobę w wysokości 900–1199 zł. Miesięcznymi dochodami na osobę w przedziale 300–499 zł dysponuje około 28% respondentów. Miesięczne dochody na osobę powyżej 1200 zł zadeklarowało 7,6% badanych. Ponad 6% respondentów deklaruje dochód na osobę poniżej 300 zł na osobę.

Wśród ankietowanych członków gospodarstw domowych prawie połowa (46%) to osoby z wykształceniem średnim. Aż 30% ankietowanych deklaruje wykształcenie wyższe, natomiast 19% — zawodowe.

Tab. 13. Struktura badanej populacji według poziomu wykształcenia (%)

Wyszczególnienie	Miasto	Wieś	Ogółem
Niepełne podstawowe	0,00	0,38	0,20
Podstawowe	2,60	7,28	5,08
Zawodowe	14,72	21,84	18,50
Średnie	47,19	44,44	45,73
Wyższe	35,50	26,05	30,49
Razem	100,00	100,00	100,00

Biorąc pod uwagę status na rynku pracy osób ankietowanych można zauważyć, że najliczniejsze grupy respondentów to osoby pracujące poza rolnictwem (29%) oraz renciści i emeryci (27%) — wśród badanych mieszkańców wsi co trzeci to rencista lub emeryt. Co jedenasty ankietowany prowadzi własną działalność gospodarczą. Osoby pracujące w rolnictwie to 21% ankietowanych mieszkańców wsi (i ponad 13% ogółu badanych), zaś na utrzymaniu rodziny pozostaje 7% respondentów. W badaniu wzięło również udział 6,4% osób pozostających bez zatrudnienia, przy czym odsetek ten jest wyższy wśród mieszkańców miast.

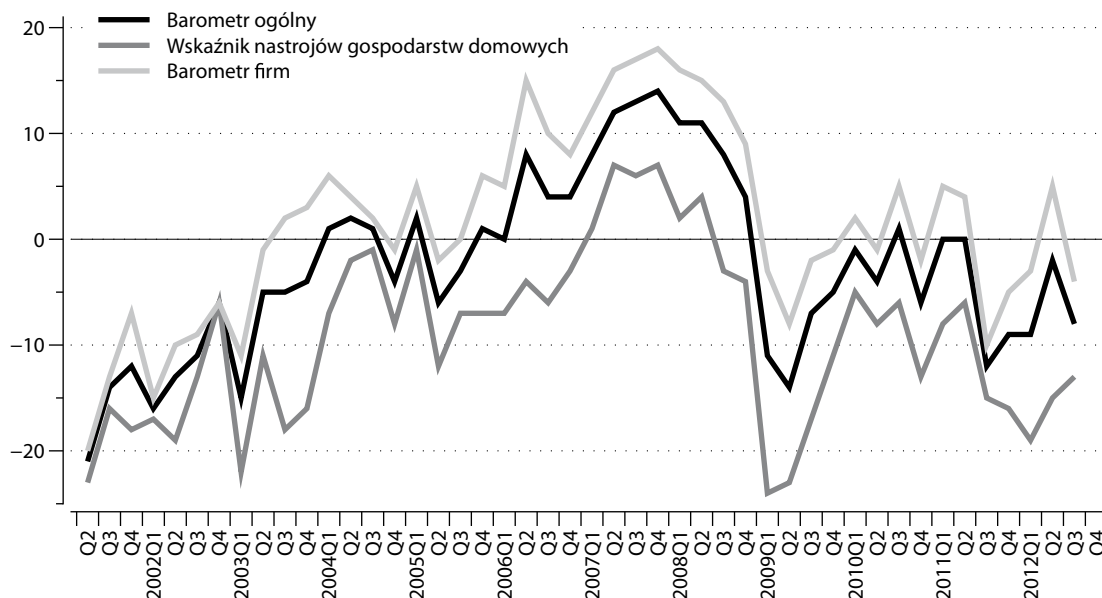
Tab. 14. Struktura badanej populacji względem statusu na rynku pracy (%)

Wyszczególnienie	Miasto	Wieś	Ogółem
Bezrobotny	4,24	8,33	6,40
Na utrzymaniu rodziny	9,32	4,55	6,80
Pracujący w rolnictwie	4,24	21,21	13,20
Pracujący poza rolnictwem	41,53	17,80	29,00
Rencista, emeryt	19,07	34,85	27,40
Prowadzi własną działalność gosp.	12,29	5,68	8,80
Inne	9,32	7,58	8,40
Razem	100,00	100,00	100,00

2. Nastroje gospodarcze przedsiębiorców i konsumentów w III kwartale 2012 roku

2.1. Ogólny barometr nastrojów gospodarczych

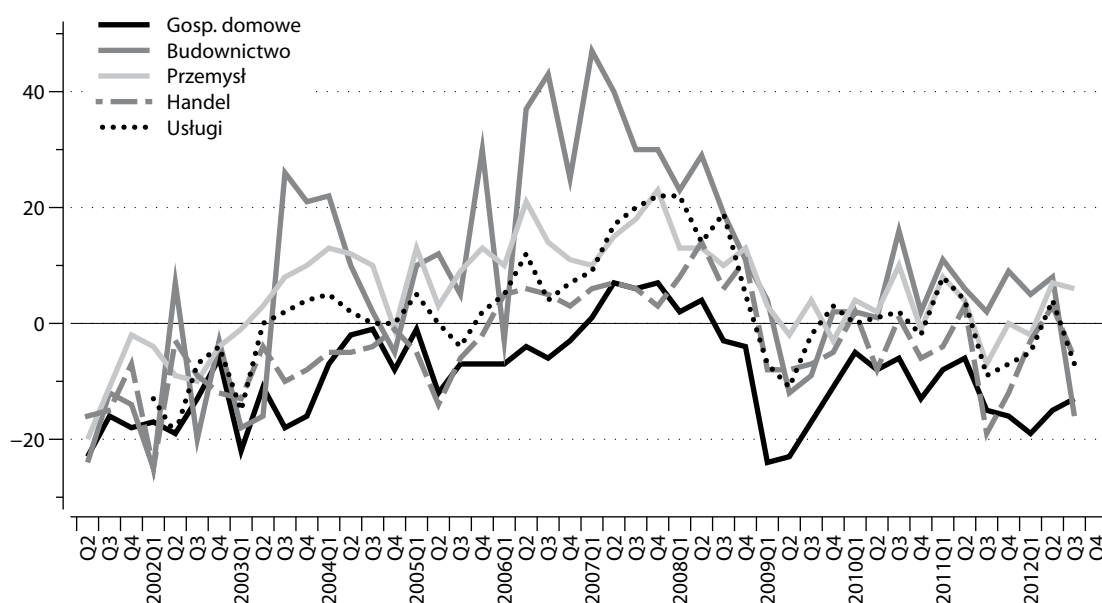
Obliczona w II kwartale prognoza nastrojów gospodarczych na III kwartał 2012 roku wskazywała na nieznaczne pogorszenie sytuacji (barometr prognostyczny na III kwartał wyniósł –4 punkty i był o 2 punkty niższy niż diagnoza II kwartału). Rzeczywistość okazała się jeszcze bardziej pesymistyczna. Ogólny diagnostyczny barometr nastrojów gospodarczych w III kwartale 2012 roku wyniósł –8 punktów, a więc był o 4 punkty niższy od wartości prognozowanej i o 6 punktów gorszy od diagnozy II kwartału.

Rys. 1. Diagnostyczne barometry nastrojów gospodarczych dla województwa lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 roku do III kwartału 2012 roku

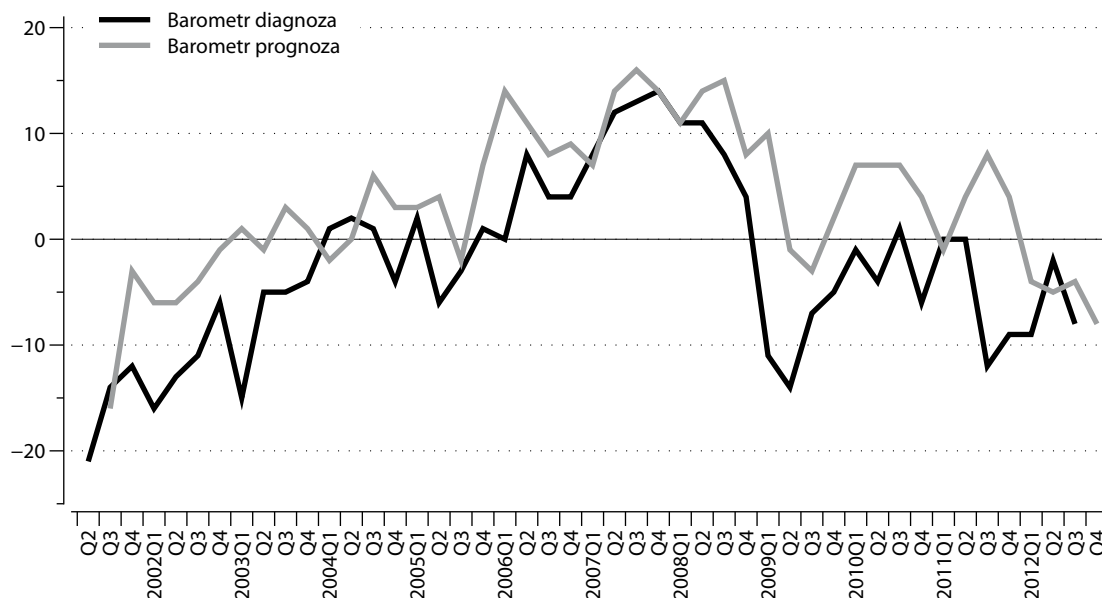
Za pogorszenie nastrojów w III kwartale „odpowiadają” tylko i wyłącznie przedsiębiorcy. O ile diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarstw domowych w III kwartale w porównaniu z II kwartałem wzrósł o 2 punkty (do -13 punktów), to w tym samym czasie diagnostyczny barometr nastrojów przedsiębiorców spadł aż o 9 punktów (do -4).

Pogorszyły się nastroje przedsiębiorców wszystkich sektorów, ale o ile w przypadku przemysłu spadek diagnostycznego wskaźnika nastrojów był minimalny (o 1 punkt), to w przypadku pozostałych trzech sektorów spadku były bardzo duże, a wskaźniki zmieniły znaki z dodatnich na ujemne. Na szczególną uwagę zasługuje budownictwo w którym wskaźnik nastrojów jeszcze kwartał wcześniej był najwyższy spośród badanych sektorów gospodarki a teraz jest najniższy.

Rys. 2. Sektorowe wskaźniki nastrojów gospodarczych dla województwa lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 roku do III kwartału 2012 roku

Nastroj pesymizmu w gospodarce regionu podtrzymuje również prognoza na IV kwartał, która zakłada, że ogólny prognostyczny barometr nastrojów utrzyma się na poziomie diagnozy III kwartału (-8 punktów).

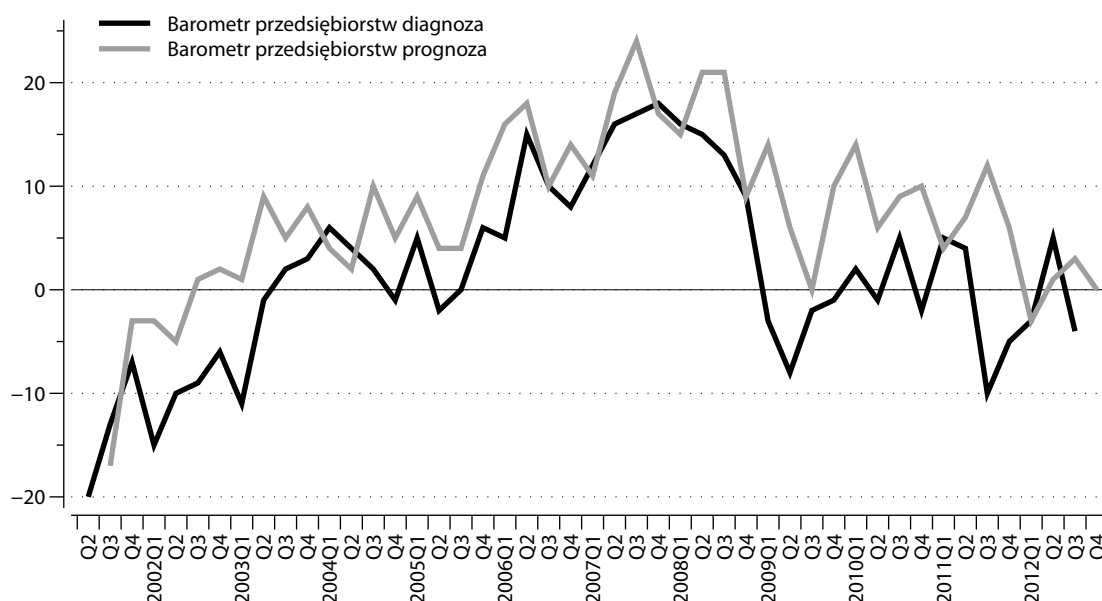

Rys. 3. Diagnostyczne i prognostyczne ogólne barometry nastrojów gospodarczych dla województwa lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

2.2. Barometr nastrojów gospodarczych przedsiębiorców

Nastroje gospodarcze przedsiębiorców w III kwartale 2012 r. uległy bardzo znacznemu pogorszeniu. Diagnostyczny barometr nastrojów przedsiębiorców spadł w porównaniu z poprzednim kwartałem aż o 9 punktów (do -4). I chociaż już poczyniona kwartał wcześniej prognoza wskazywała na możliwość pogorszenia sytuacji, to jednak takiego spadku barometru nie przewidywano. Można postawić tezę, że wśród przedsiębiorców wyczerpały się pokłady optymizmu i przestali wierzyć w szybka poprawę sytuacji gospodarczej swoich przedsiębiorstw jak i sytuacji gospodarczej województwa. Decydujące znaczenie miało tutaj pogorszenie nastrojów w budownictwie, ale także nastroje handlowców i usługodawców okazują się być pesymistyczne.

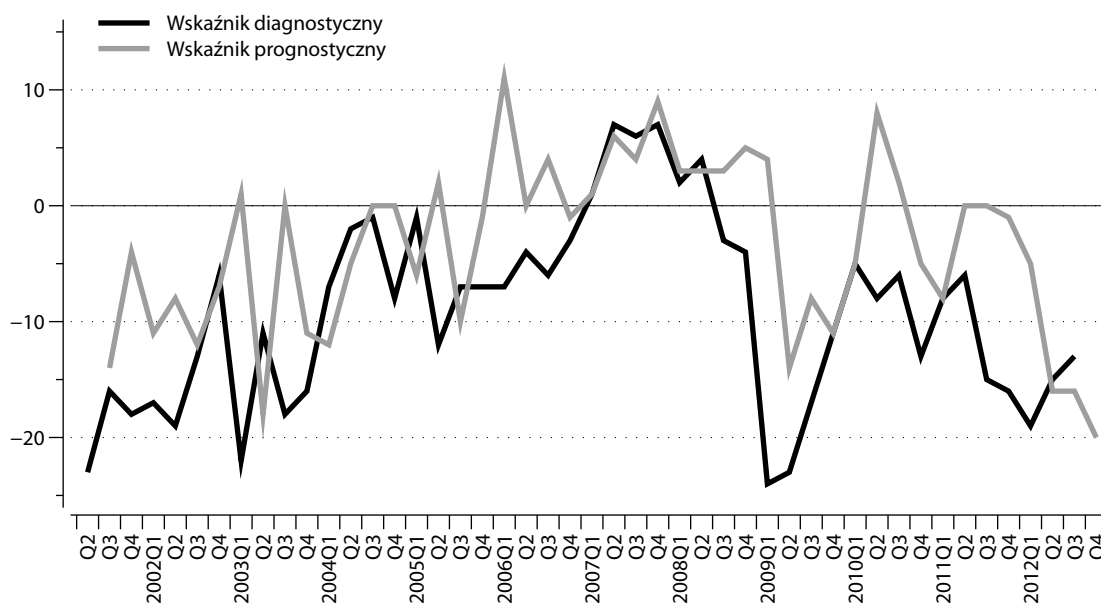
Prognostyczny barometr nastrojów w IV kwartale wynosi 0, a więc jest o 4 punkty wyższy od diagnozy III kwartału, ale trudno tutaj mówić o jakościowej poprawie.

Rys. 4. Diagnostyczny i prognostyczny barometr nastrojów przedsiębiorców dla województwa lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

2.3. Nastroje gospodarcze konsumentów

W III kwartale nastroje gospodarcze konsumentów okazały się nieco lepsze zarówno od diagnozy II kwartału jak również od prognozy na III kwartał. Ale w gospodarstwach domowych dominuje nadal głęboki pesymizm. Diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych gospodarstw domowych w III kwartale w porównaniu z II kwartałem wzrósł o 2 punkty (do -13 punktów) i był o 3 punkty wyższy od sformułowanej kwartał wcześniej prognozy, ale był o 4 punkty niższy od średniego wskaźnika nastrojów w gospodarstwach domowych województwa od początku badań (tj. od II kwartału 2001 roku).

Rys. 5. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych gospodarstw domowych województwa lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

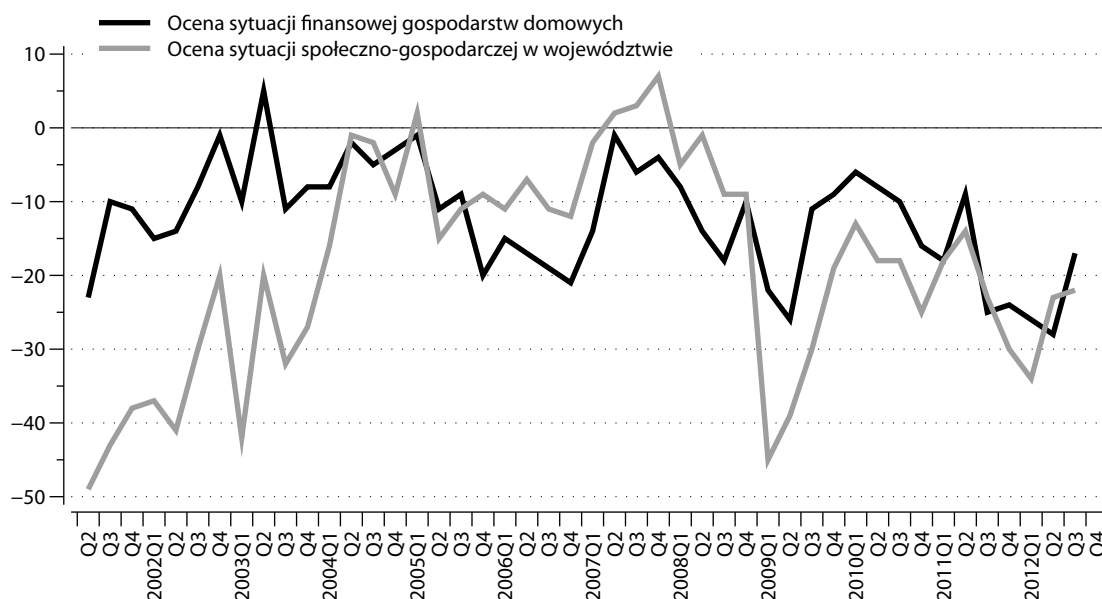
W III kwartale 2012 r. w porównaniu z poprzednim badaniem poszczególne komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarstw domowych wykazywały różnokierunkowe zmiany. Jednak trzeba zwrócić uwagę na poprawę ocen sytuacji finansowej swoich gospodarstw domowych jak również sytuacji gospodarczej w województwie, chociaż salda odpowiedzi na pytania są również ujemne.

Tab. 15. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych gospodarstw domowych w III kwartale 2012 roku

Komponent	Saldo
Ocena sytuacji finansowej gospodarstwa domowego	-17 ↗
Poziom wydatków na dobra konsumpcyjne	36 ↗
Stan oszczędności	-32 ↘
Ocena sytuacji gospodarczej w województwie lubelskim	-22 ↗
Ocena sytuacji na rynku pracy	-31 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

Prognoza na kolejny, IV kwartał 2012 r. jest pesymistyczna. Prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarstw domowych wynosi -20 punktów. A więc członkowie gospodarstw domowych przewidują pogorszenie i tak bardzo niekorzystnej sytuacji zarówno w ich gospodarstwach jak i województwa.

Rys. 6. Zmiany ocen sytuacji finansowej gospodarstw domowych i ocen sytuacji społeczno-gosp. województwa

Tab. 16. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych konsumentów w III kwartale 2012 roku (prognoza na IV kwartał 2012)

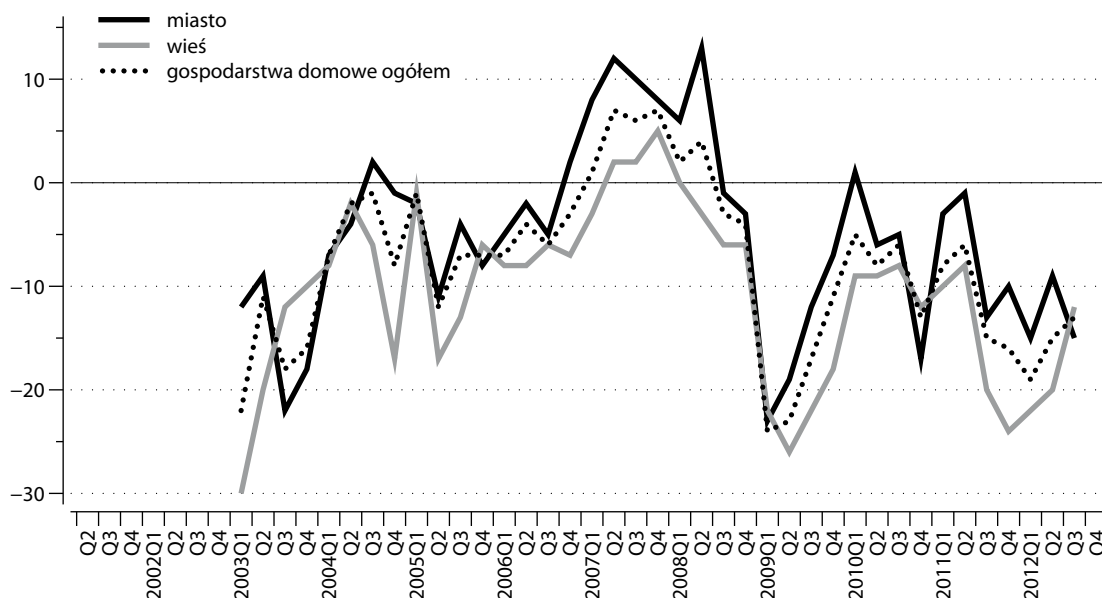
Komponent	Saldo
Przewidywana sytuacja finansowa gospodarstwa domowego	-40 ↘
Przewidywany poziom wydatków na dobra konsumpcyjne	48 ↗
Przewidywany stan oszczędności	-49 ↘
Ocena przyszłej sytuacji gospodarczej w województwie lubelskim	-41 ↘
Przewidywany poziom bezrobocia w województwie lubelskim . . .	-44 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

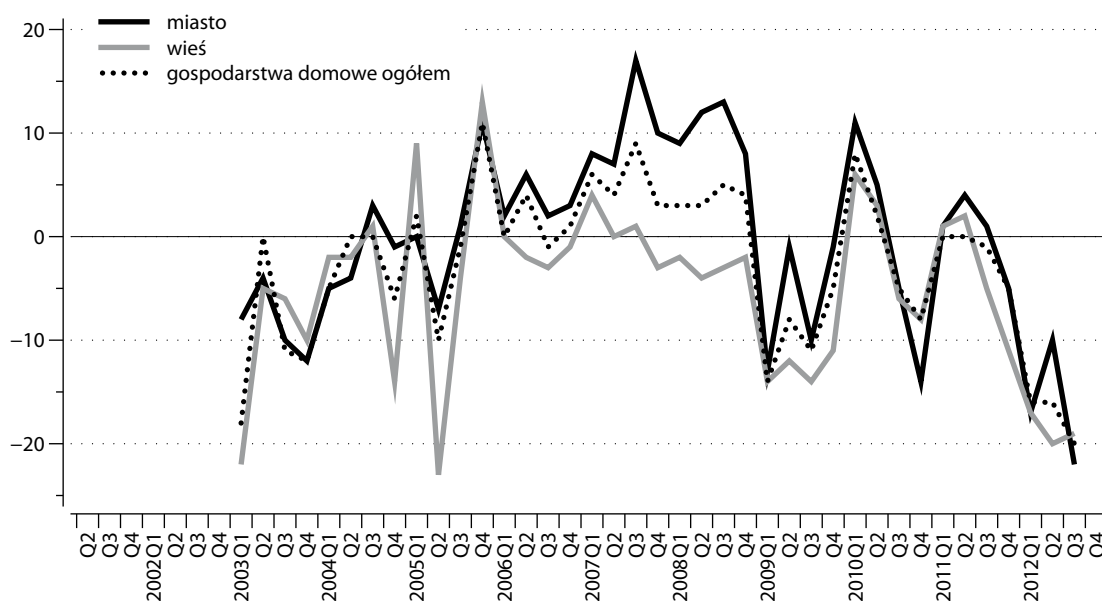
Nastroje konsumentów w podziale na miasto i wieś

Nastroje gospodarcze konsumentów są zróżnicowane w zależności od ich miejsca zamieszkania. W dotychczasowych badaniach zazwyczaj lepszymi nastrojami charakteryzowali mieszkańcy miast niż mieszkańcy obszarów wiejskich. Weryfikacja hipotezy o istotności różnicy średnich wartości diagnostycznych wskaźników nastrojów konsumentów z uwzględnieniem miejsca zamieszkania dla 38 obserwacji wykonanych w okresie od II kwartału 2003 roku do II kwartału 2012 roku wskazała, że nastroje mieszkańców miast i wsi są istotnie różne na poziomie istotności 0,0054 (dla 38 dotychczasowych obserwacji średnia wartość wskaźnika dla mieszkańców miast wyniosła $-5,1$ punktu natomiast dla mieszkańców wsi $-10,8$ punktu). Na 38 obliczonych diagnostycznych wskaźników nastrojów w podziale na miasto i wieś tylko w 7 przypadkach (18,4%) nastroje mieszkańców wsi były lepsze niż mieszkańców miast. W 13 na 37 analizowanych okresów zmiany te były różnokierunkowe (nastroje jednej grupy rosły podczas gdy drugiej malały) (Kowerski 2012, s. 61).

Jednak III kwartał 2012 roku okazał się całkowicie odmienny od dotychczasowych tendencji. W porównaniu z II kwartałem diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w miastach spadł o 6 punktów (do -15), natomiast diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych na wsi wzrósł o 8 punktów (do -12). Trudno powiedzieć czy jest to początek nowej tendencji. Nie wskazuje na to test t-studenta różnic średnich obejmujących również III kwartał 2012 roku. Nadal, choć na poziomie istotności (0,0064) średni wskaźnik nastrojów w miastach ($-5,3$) jest istotnie wyższy niż średni wskaźnik nastrojów na wsi ($-10,9$). Ale prognoza na IV kwartał wskazuje na niższy wskaźnik nastrojów w miastach niż na wsi.

Rys. 7. Zmiany diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych gospodarstw domowych województwa lubelskiego z uwzględnieniem miejsca zamieszkania w okresie od I kwartału 2003 r. do III kwartału 2012 r.

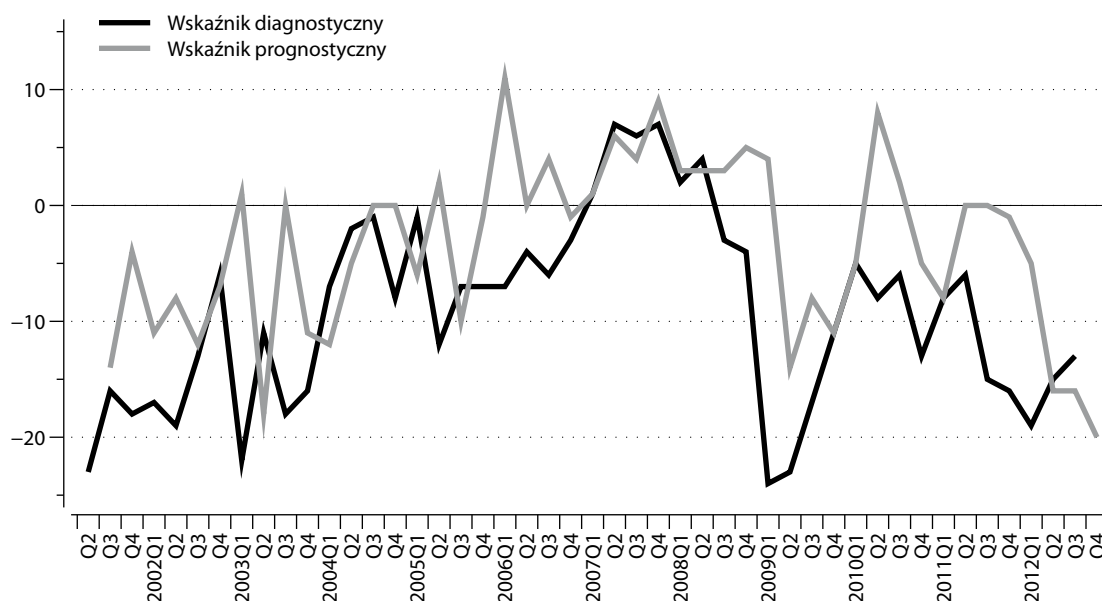
Rys. 8. Zmiany prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych gospodarstw domowych województwa lubelskiego z uwzględnieniem miejsca zamieszkania w okresie od II kwartału 2003 r. do IV kwartału 2012 r.

2.4. Nastroje gospodarcze w poszczególnych sektorach

Zgodnie z przyjętą metodologią zdesezonalizowane salda odpowiedzi na pytania diagnostyczne i prognostyczne w poszczególnych sektorach zostały uśrednione, co dało sektorowe wskaźniki nastrojów gospodarczych.

2.4.1 Przemysł

Nastroje gospodarcze przedsiębiorców przemysłowych w III kwartale 2012 r. w porównaniu z poprzednim kwartałem uległy tylko minimalnemu pogorszeniu — diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych przemysłu spadł z 7 punktów w końcu II kwartału roku do 6 punktów w końcu III kwartału 2012 roku, pomimo, że 3 miesiące wcześniej przemysłowcy liczyli na nieznaczną poprawę (prognoza na I kwartał 2012 roku wynosiła 2 punkty). Prognoza zakładała wzrost o 3 punkty. Tym niemniej w III kwartale przemysł pozostał jedynym badanym sektorem, w którym przeważa optymizm.

Rys. 9. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych przedsiębiorców przemysłowych w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

Salda komponentów diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle w III kwartale 2012 roku w porównaniu z poprzednim kwartałem wykazywały niewielkie różnokierunkowe zmiany. W ocenie przedsiębiorców zwiększyła się wielkość produkcji i zmniejszyły się zapasy wyrobów gotowych, ale pogorszyła się sytuacja finansowa i zmniejszył się poziom zamówień. Niekorzystnym jest znaczna przewaga przedsiębiorców zmniejszających zatrudnienie (saldo wielkości zatrudnienia wynosi -11).

Tab. 17. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle w III kwartale 2012 roku

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	5 ↘
Wielkość produkcji sprzedanej	24 ↗
Poziom zamówień	14 ↘
Poziom zapasów wyrobów gotowych	-3 ↗
Wielkość zatrudnienia	-11 ↔

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

Ankietowani przedsiębiorcy z sektora przemysłowego w IV kwartale spodziewają się pogorszenia wszystkich — poza zatrudnieniem komponentów konstytuujących prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w tym sektorze.

Tab. 18. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle w III kwartale 2012 roku (prognoza na IV kwartał 2012)

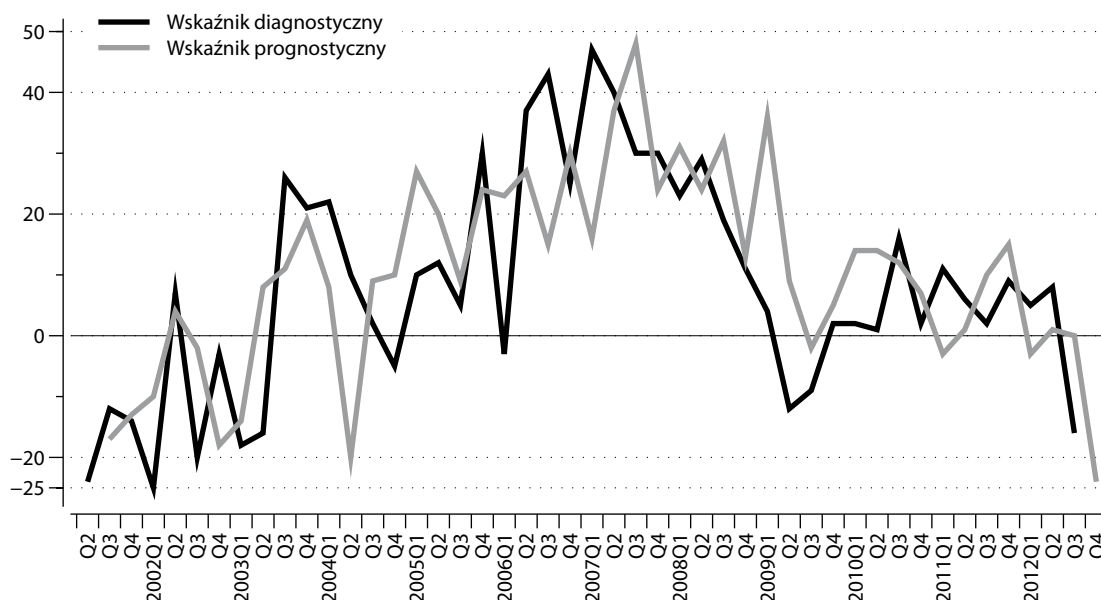
Komponent	Saldo
Przewidywana sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	4 ↘
Przewidywana wielkość produkcji sprzedanej	4 ↘
Przewidywany poziom zamówień	-10 ↘
Przewidywany poziom zapasów wyrobów gotowych	-4 ↘
Przewidywana wielkość zatrudnienia	-8 ↗

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

Konsekwencją wyżej omówiony zmian komponentów prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle jest prognoza pogorszenia sytuacji w przemyśle w IV kwartale 2012 roku. Prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w przemyśle wynosi -3 punkty, a więc jest aż o 9 punktów gorszy niż diagnoza III kwartału. Realizacja tej prognozy oznaczałaby, że przedsiębiorcy przemysłowi „oparli się” coraz powszechniejszemu pesymizmowi tylko jeden kwartał.

2.4.2. Budownictwo

W III kwartale 2012 nastąpiło drastyczne pogorszenie nastrojów w budownictwie. Jeszcze w II kwartale to w budownictwie notowaliśmy najlepsze nastroje. Ale w III kwartale wskaźnik nastrojów w budownictwie zmniejszył się w porównaniu z poprzednim kwartałem aż o 24 punkty i budownictwo pogrążyło się w głębokim pesymizmie. Większy kwartalny spadek nastrojów w budownictwie zanotowaliśmy w czasie naszych badań pomiędzy II a III kwartałem 2002 roku (o 27 punktów), kiedy gospodarka regionu (jak również Polski i niemal całego świata pogrążona była w recesji) oraz pomiędzy IV kwartałem 2005 roku oraz I kwartałem 2006 roku (o 33 punkty), ale wtedy wskaźnik nastrojów spadł do -3 punktów. W III kwartale 2012 roku diagnostyczny wskaźnik nastrojów w budownictwie wyniósł -16 punktów. Tutaj należy podkreślić, że już w II kwartale przedsiębiorcy budowlani przewidywali pogorszenie sytuacji swoich firm, ale nie tak znaczne. Przewidywali, że wskaźnik nastrojów spadnie o 8 punktów (do 0).

Rys. 10. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w budownictwie w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

W III kwartale 2012 r. w porównaniu z poprzednim kwartałem znacznie pogorszyły się wartości sald odpowiedzi na wszystkie pytania na podstawie, których obliczany jest wskaźnik nastrojów w budownictwie. Przy czym najbardziej bo aż o 32 punkty zmniejszyło się saldo odpowiedzi na pytanie dotyczące zamówień na usługi budowlane. Zaobserwowane zmiany nastrojów w budownictwie są bardzo ważne nie tylko z punktu widzenia tego sektora ale całej gospodarki, jako że

Tab. 19. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w budownictwie w III kwartale 2012 r.

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-14 ↘
Wielkość produkcji budowlano-montażowej.	-9 ↘
Wielkość zamówień	-26 ↘
Wielkość zatrudnienia	-13 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

nastroje w budownictwie wcześniej pogarszają się niż pozostałych sektorów sygnalizując możliwość głębszej korekty (lub recesji) w całej gospodarce.

Tab. 20. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w budownictwie w III kwartale 2012 roku (prognoza na IV kwartał 2012)

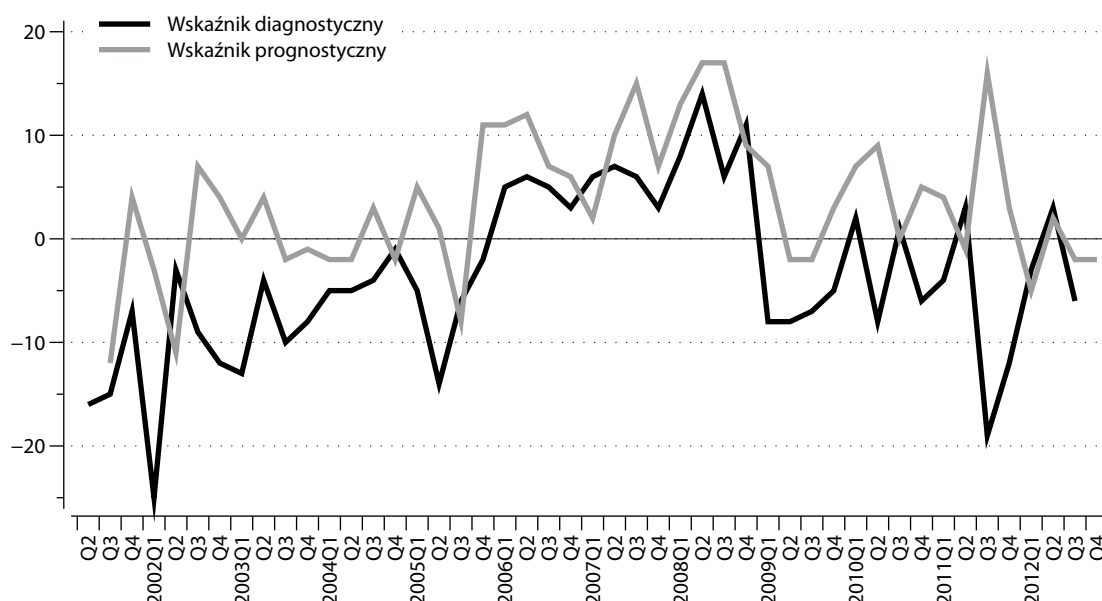
Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-20 ↘
Wielkość produkcji budowlano-montażowej.	-21 ↘
Wielkość zamówień	-28 ↘
Wielkość zatrudnienia	-25 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

Ten zaobserwowany negatywny sygnał znajduje potwierdzenie również w prognozie na IV kwartał 2012 roku. Przedsiębiorcy budowlani przewidują dalsze pogorszenie swojej sytuacji. Prognozy wskaźnik nastrojów na kwartał wynosi -24 punkty, co oznacza w porównaniu z diagnozą III kwartału spadek o dalszych 8 punktów. Realizacja tej prognozy oznaczałaby powrót do stanu z recesji 2001 roku. Przedsiębiorcy budowlani przewidują pogorszenie wszystkich komponentów tworzących prognostyczny wskaźnik nastrojów w budownictwie.

2.4.3. Handel

W III kwartale 2012 roku nastąpiło również znaczne pogorszenie nastrojów w handlu. Diagnozy wskaźnik nastrojów w tym sektorze spadł z 3 punktów w II kwartale do -6 punktów w III kwartale. Pogorszyły się salda odpowiedzi handlowców na wszystkie pytania konstytuujące diagnostyczny wskaźnik nastrojów tego sektora.

Rys. 11. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w handlu w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

Tab. 21. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w handlu w III kwartale 2012 roku

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-6 ↘
Wartość obrotów w handlu.	1 ↘
Wielkość zapasów towarów handlowych.	-13 ↘
Wielkość zatrudnienia	-7 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

Natomiast w przeciwieństwie do przedsiębiorców przemysłowych i budowlanych handlowcy liczą na pewną poprawę sytuacji w IV kwartale. Przewidują wzrost sald odpowiedzi na wszystkie pytania konstytuujące prognostyczny wskaźnik nastrojów tego sektora. Jednakże prognostyczny wskaźnik nastrojów w handlu w IV kwartale nadal pozostanie ujemny (-2 punkty), co wskazuje na utrzymanie się przewagi pesymizmu w handlu.

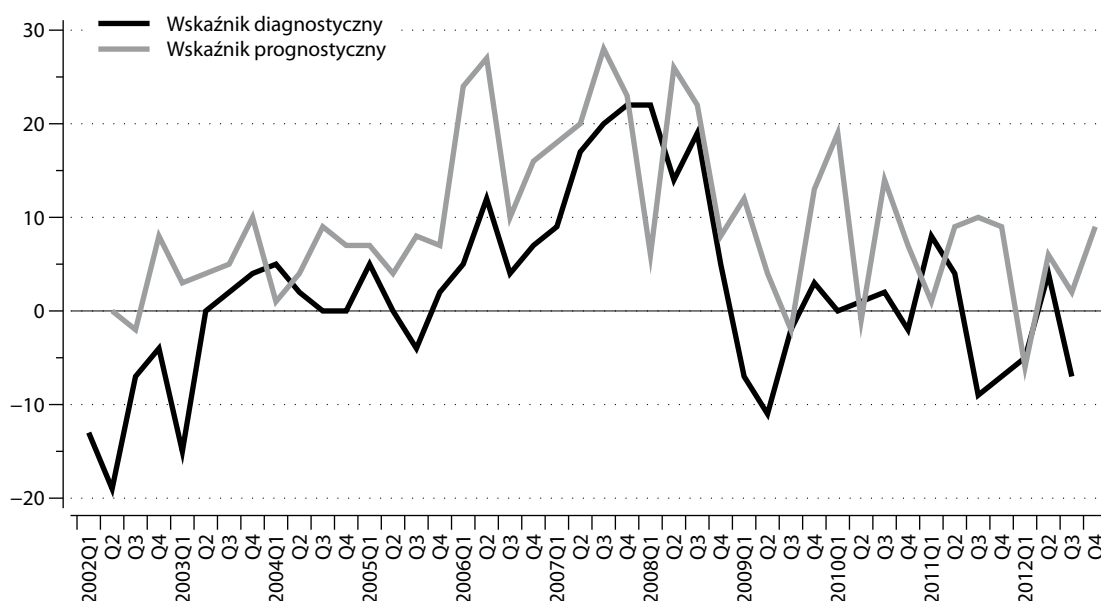
Tab. 22. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w handlu na III kwartał 2012 roku (prognoza na IV kwartał 2012)

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-1 ↗
Wartość obrotów w handlu	4 ↗
Wielkość zapasów towarów handlowych	-6 ↗
Wielkość zatrudnienia	-4 ↗

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

2.4.4. Usługi

Podobnie jak budownictwie i Handlu znacząco pogorszyły się nastroje w usługach. Wskaźnik nastrojów w tym sektorze spadł z 4 punktów w II kwartale do -7 w III kwartale.

Rys. 12. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w usługach w okresie od II kwartału 2001 roku do IV kwartału 2012 roku

Zmniejszyły się salda wszystkich komponentów diagnostycznego wskaźnika nastrojów w usługach w stosunku do poprzedniego kwartału i we wszystkich przypadkach salda są ujemne. Optymistyczna jest natomiast prognoza sytuacji w usługach w IV kwartale 2012 roku. Prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w usługach wynosi 9 punktów, co oznacza wzrost aż o 16 punktów w stosunku do diagnozy III kwartału 2012 roku. Prognozy sald wszystkich komponentów tworzących wskaźnik prognostyczny są wyższe niż w poprzednim kwartale i dodatnie.

Tab. 23. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w usługach w III kwartale 2012 roku

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-15 ↘
Popyt na usługi	-2 ↘
Wielkość zatrudnienia	-4 ↘

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

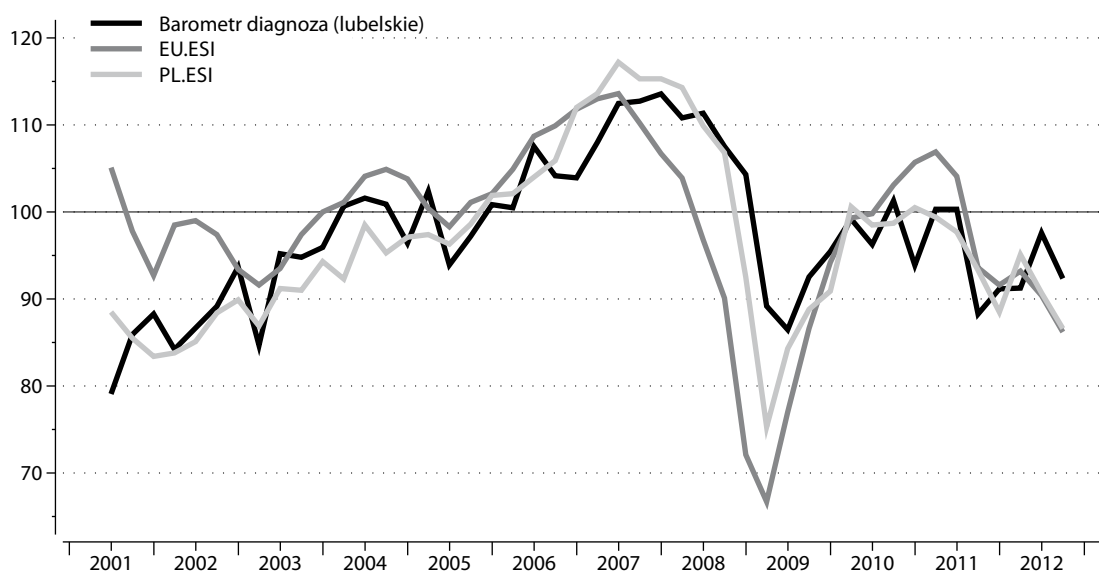
Tab. 24. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w usługach na III kwartał 2012 roku (prognoza na IV kwartał 2012 r.)

Komponent	Saldo
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	3 ↗
Popyt na usługi.	13 ↗
Wielkość zatrudnienia	10 ↗

Uwaga: Strzałki wskazują zmianę w porównaniu z poprzednim kwartałem

3. Barometr nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim a barometry nastrojów gospodarczych w Polsce i Unii Europejskiej

Podobnie jak dla poprzednich kwartałów również dla I kwartału 2012 roku dokonano porównania przebiegu barometru nastrojów w województwie lubelskim z barometrem nastrojów gospodarczych w Polsce i w Unii Europejskiej.³ Przeprowadzone porównania przebiegu, liczonych za pomocą metodologii Komisji Europejskiej barometrów nastrojów gospodarczych (*Economic Sentiment Index*) dla Polski i Unii Europejskiej, z barometrem nastrojów gospodarczych dla województwa lubelskiego wskazuje na utrzymywanie się dużej synchronizacji zmian, zwłaszcza barometru dla Polski i województwa, co jest szczególnie widoczne od IV kwartału 2002 roku.⁴ Jednocześnie już analiza wykresu zmian trzech indeksów pokazuje wyraźne opóźnienie barometru nastrojów gospodarczych województwa lubelskiego względem obu barometrów liczonych metodą Komisji Europejskiej. Dla przykładu barometry nastrojów gospodarczych w Unii Europejskiej i w Polsce osiągnęły minimum w marcu 2009 roku, natomiast barometr lubelski w czerwcu.

Rys. 13. Zmiany barometrów nastrojów gospodarczych w Unii Europejskiej, Polsce i w województwie lubelskim

Uwaga: W celu doprowadzenia do porównywalności do wszystkich wartości diagnostycznego barometru nastrojów gospodarczych województwa lubelskiego dodano wartość 100, jako że obliczane przez Komisję Europejską barometry nastrojów gospodarczych unormowane są na przedział od 0 do 200.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z Economic databases and indicators [a:] http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/index_en.htm

3. Pomimo, że metodologia badania nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim tylko w ogólnym zarysie odpowiada metodologii stosowanej przez Komisję Europejską do obliczeń barometrów nastrojów gospodarczych w poszczególnych krajach członkowskich, jak też w całej Unii Europejskiej (*Joint Harmonised... 2007*), a także pomimo iż regiony charakteryzują się specyficznymi cechami w stosunku do gospodarek krajowych.

4. Należy podkreślić, że ze względu na różnice w metodologiach uprawnionym (i to z dużą ostrożnością) jest porównywanie kierunków zmian (korelacji), a nie wartości barometrów. Wyższe wartości barometrów dla województwa lubelskiego w żadnym wypadku nie oznaczają, że nastroje w województwie są lepsze niż w Polsce czy Unii Europejskiej. Natomiast uprawnionym (oczywiście również z pewną ostrożnością) wydaje się porównywanie barometrów dla Polski i Unii Europejskiej dlatego, że liczone są dokładnie na podstawie tej samej metodologii. A więc od połowy 2007 roku nastroje w Polsce były nieco lepsze niż w Unii Europejskiej, co można próbować interpretować jako konsekwencja dużo łagodniejszego „przechodzenia” załamania gospodarczego przez Polskę.

Tab. 25. Współczynniki korelacji barometru i wskaźników nastrojów gospodarczych województwa lubelskiego z odpowiednimi wskaźnikami w Polsce i Unii Europejskiej oraz współczynniki korelacji Polski i Unii Europejskiej w okresie od I kwartału 2001 roku do II kwartału 2012 roku

Wyszczególnienie	Opóźnienie w miesiącach					
	0	-1	-2	-3	-4	-5
Wskaźniki i barometry nastrojów						
UE Przemysł	0,3639	0,3681	0,3832	0,3643	0,3355	0,3110
UE Usługi	0,4893	0,5081	0,5290	0,5960	0,5831	0,5459
UE Gospodarstwa (konsumentów)	0,5110	0,5826	0,6050	0,6250	0,6159	0,5946
UE Handel	0,2429	0,3512	0,2339	0,3046	0,3335	0,2780
UE Budownictwo	0,3945	0,3772	0,4101	0,4080	0,3706	0,3872
UE Barometr nastrojów (ESI)	0,4414	0,4736	0,4712	0,4980	0,4748	0,4126
Polska Przemysł	0,6917	0,7064	0,6981	0,6880	0,6697	0,6415
Polska Usługi	0,8087	0,8036	0,7894	0,8191	0,7640	0,6888
Polska Gospodarstwa (konsumentów)	0,7841	0,8120	0,7441	0,7241	0,6897	0,5384
Polska Handel	0,7523	0,7317	0,7083	0,6553	0,6459	0,6174
Polska Budownictwo	0,7454	0,7435	0,7256	0,6990	0,6623	0,6166
Polska Barometr nastrojów (ESI)	0,8784	0,8921	0,8774	0,8529	0,8116	0,7519
Przemysł	0,8398	0,8097	0,8194	0,8298	0,7921	0,8081
Usługi	0,6642	0,6350	0,6397	0,6615	0,6408	0,6439
Gospodarstwa (konsumentów)	0,3345	0,3755	0,2827	0,2979	0,3169	0,2158
Handel	0,4355	0,5053	0,3696	0,4132	0,4950	0,3535
Budownictwo	0,2211	0,1757	0,2058	0,1927	0,1564	0,1857
Barometr nastrojów (ESI)	0,6834	0,6536	0,6378	0,6638	0,6296	0,6469
Współczynniki korelacji UE i Polski						
Przemysł	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33
Usługi	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33
Gospodarstwa (konsumentów)	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33
Handel	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33
Budownictwo	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33
Barometr nastrojów (ESI)	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33

Uwaga: Czcionką pogrubioną zaznaczono najwyższe wartości współczynników korelacji w poszczególnych wierszach. Minimalna, istotna na poziomie istotności 0,05 wartość współczynnika korelacji wynosi 0,301, natomiast na poziomie 0,01 0,389.

Bardzo wysokie skorelowanie, a jednocześnie opóźnienie barometru i wskaźników nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim w stosunku do barometrów i wskaźników w Unii Europejskiej i w Polsce potwierdza analiza korelacji. W okresie od II kwartału 2001 roku do I kwartału 2012 roku barometr nastrojów gospodarczych województwa lubelskiego najsilniej skorelowany był z barometrem nastrojów gospodarczych Polski opóźnionym o miesiąc. Oznacza to, że przedsiębiorcy i konsumenci z terenu województwa lubelskiego reagują na zmiany gospodarcze o miesiąc później niż dzieje się to przeciętnie w Polsce. Zależność ta dotyczy również w pewnym stopniu poszczególnych sektorów, przy czym w przypadku sektorów handlowego i budowlanego najwyższa jest korelacja równoległa, przemysłowego opóźniona o 1 miesiąc, natomiast usługowego opóźniona o 3 miesiące.

Skorelowanie poszczególnych wskaźników sektorowych i barometru diagnostycznego województwa lubelskiego z odpowiednimi wskaźnikami i barometrem nastrojów gospodarczych dla całej Unii Europejskiej jest o wiele niższe, ale również istotne statystycznie na poziomie 0,05. Występuje przy tym większe, 3 miesięczne opóźnienie województwa lubelskiego w stosunku do Unii Europejskiej.⁵

Literatura

- BIELAK J., DŁUGOSZ D., SALEJ A. (2011): *Zmiany nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim w IV kwartale 2010 roku*. „Lubelski Barometr Gospodarczy. Raporty”, nr 7, s. 27–52.
- The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. User Guide*. (2007): Brussels, European Commission. Directorate General Economic and Financial Affairs, [dostęp: 2013.02.20], [a:] http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/documents/userguide_en.pdf.
- KOWERSKI M. (2009): *Metodyka badania nastrojów gospodarczych w województwie lubelskim na tle badań Komisji Europejskiej*. „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, nr 3 (17), s. 15–28.
- KOWERSKI M. (2011): *10 lat badań nastrojów gospodarczych przedsiębiorców i konsumentów województwa lubelskiego*. „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, nr 2 (24), s. 15–34.
- KOWERSKI M. (2012): *Barometr nastrojów gospodarczych jako narzędzie diagnozowania i prognozowania rozwoju regionu transgranicznego*. [w:] M. Kowerski i I. Pieczykolan (red.): *Kadry dla gospodarki transgranicznej*, Zamość, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu.
- Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.* (2012), Katowice, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Katowicach.

5. Bardziej szczegółowe dane w (Bielak i inni 2011).